

perfectes i lluita uns ornaments valuosos voldria dir que els habitants de la parròquia eren més benestants que no pas els d'una altra en què la seva església els tingués més descurats o degradats. Creiem que aquesta afirmació, fonamentada exclusivament en els registres de les visites pastorals i sense ser contrastada amb documentació d'un altre tipus, és molt arriscada. Seria perfectament possible que la riquesa o pobresa ornamental d'un temple es degués més aviat a factors demogràfics: és a dir, que les esglésies parroquials més mal guarnides fossin les dels pobles amb menys habitants, independentment del nivell de riquesa d'aquests; i a la inversa, que les viles més poblades tinguessin uns temples més ben equipats, encara que hi haguessin habitants pobres. Per això mateix, tal com es desprèn de la visita del 1420-1423, les esglésies de les viles més populoses com Sant Feliu de Guíxols o Palafrugell eren molt més exuberants que els temples isolats del bell mig del massís de les Gavarres.

Llevat de la puntualització anterior, poques objeccions més es poden fer al llibre d'Imma Puig. És un estudi magnífic que aporta moltes dades sobre diferents aspectes de la societat baixempordanesa del primer quart del segle XV, però, més enllà d'això, també té la virtut de convertir-se en un exemple a seguir a l'hora de treballar amb una font tan fèrtil com són les visites pastorals.

XAVIER MARCÓ I MASFERRER
Universitat de Girona

Guillem ROSSELLÓ BORDOY, *Documents cabdals del Regne de Mallorca. El Llibre del Repartiment i la documentació feudal*, Palma, Parlament de les Illes Balears, 2007, 3 vols., 92+144+384 pp.

L'obra que ens ocupa és l'edició del *Llibre del Repartiment de Mallorca*, el registre cadastral generat a partir de la conquesta feudal de *Mayurqa* pel rei Jaume I, del qual se'n conserven cinc còpies principals. Són aquestes les dipositades a l'Arxiu del Regne de Mallorca (còdex llatí-aràbic, català i llatí) i a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Mallorca (versió llatina del segle XIV), juntament amb una darrera reproducció ordenada per Pere III i conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (versió llatina de mitjans del segle XIV). Aquesta documentació constitueix un inventari de tots els guanys i propietats aconseguides pels cristians a l'illa; una acció, la comptable, indeslligable de qualsevol acció militar de conquesta i excepcional en el cas que ens ocupa per la conservació íntegra d'aquest registre.

La presentació dels textos esmentats es fa en forma de facsímil amb la corresponent transcripció, i es té una especial cura pel que fa a l'edició i presentació de l'obra. Es tracta de tres volums enquadernats amb tapa dura i amb impressions en alta qualitat de tot aquest corpus documental, que facilitaràn tant l'estudi dels continguts transcrits com les recerques de caire diplomàtic, o en les que l'accés directe a les fonts primàries sempre és un valor afegit. Tot un homenatge a la tasca que, des del segle XIX i sobretot durant la següent centúria, una incipient escola d'historiadors i arabistes va dur a terme per donar a conèixer les arrels musulmanes de les Balears; un dels seus màxims exponents és Guillem Rosselló Bordoy, editor d'aquest estudi.

El treball que ara veu la llum, per tant, pot ser considerat com el resultat d'una incessant recerca sobre les Illes Orientals d'*al-Andalus*, subjecte del que Rosselló és un dels seus principals estudiosos. Aquest filòleg i arqueòleg a parts iguals, aconsegui ja fa temps unir dos àmbits d'estudi que són complementaris per tal d'oferir una síntesi històrica des de la tan anhelada interdisciplinarietat per la que actualment s'advoca. Sens dubte, són també obres cabdals per al coneixement de la societat islàmica balear les seves publicacions arqueològiques, entre les que podem destacar l'*Ensayo de sistematización de la cerámica árabe en Mallorca* (1978) o *El nombre de las cosas en al-Andalus* (1991). Tornant però a l'estudi ressenyat, la seva vocació continua sent la mateixa que esperonava l'autor en les seves primeres obres filològiques, és a dir, la de ser "un nou punt de sortida per a una millor coneixença del període islàmic de nostra terra" (vol. I, p. 16). De ben segur, la descripció general i els detalls particulars que del territori mallorquí ens ofereix el *Llibre del Repartiment*, aportarà llum a un període "generalment relegat, per circumstàncies diverses, doctrinals o polítiques, tant se val, que han obviat i relegat en favor d'altres moments més efectius, més duradors, més fàcils de conèixer i tal volta amb una major rendibilitat econòmica, per a uns, i política per a altres" (vol. I, p. 15).

La present obra aporta una nova transcripció i revisió minuciosa de les fonts que ja havien estat publicades, completament o fragmentària, i una edició completa d'aquelles que encara no havien vist la llum, com són els còdex llatins de l'Arxiu del Regne de Mallorca i els conservats a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Mallorca. És important destacar la divisió del *Llibre del Rei* en dues sèries documentals principals, presentades en dos volums separats: la que correspondria al còdex llatí-aràbic (ARM, s/n), escrit possiblement al 1230, i que aporta una lectura de la toponímia àrab i dels límits del territori anteriors a la conquesta, molt més detallada que la que podem trobar a les versions llatina i catalana; i una segona, presentada a partir del còdex català (ARM, 18) i anomenada "sinòptica" per l'autor, en la que s'engloben totes aquelles còpies, pràcticament idèntiques, realitzades d'aquest registre cadastral entre els anys 1269 i 1307, a més de dues còpies del segle XVI i una tercera realitzada ja entrats en el XIX.

A tots aquests conjunts els dedica Rosselló una detallada descripció, en la qual trobem tant l'estudi de totes les còpies localitzades d'aquest text, com una completa anàlisi diplomàtica de les mateixes. Amb aquesta documentació i l'ús d'altres fonts documentals, incloses algunes ja publicades per ell mateix, com seria la *Remembrança de Nunyo Sanç* (1993), s'obre un nou apartat dins d'aquest treball encaminat a obtenir "una sèrie d'informacions sobre aspectes toponímics, antroponímics i socio-professionals referits a l'època islàmica de l'illa de Mallorca o, almenys, durant el darrer segle de presència de l'Islam a l'Illa" (vol. I, p. 27).

Tot i que el propòsit de l'autor és la d'exposar la realitat nua de la documentació presentada, el seu esperit d'investigador no pot evitar d'avançar algunes de les qüestions més rellevants que se li han plantejat durant el treball amb el cadastre feudal. La qüestió toponímica és el principal debat que es planteja, tot i que troba en la desaparició de la majoria dels noms de llocs de l'actual toponomàstica balear un important obstacle. Tal com ell mateix reconeix, l'arqueologia ha de ser per tant la que porti llum en aquest aspecte, obrint nous camins i detectant aquelles activitats humanes que hagin deixat un possible registre material que ens ajudi a fixar l'antiga toponímia desapareguda.

Destaca entre els resultats d'aquest estudi el fet que els noms tribals són pràcticament inexistents a la documentació de conquesta, amb menys d'un 2% del total de noms de lloc analitzats, mentre que aquells que fan referència a antropònims personals o noms de família suposen pràcticament un 40% del total. L'anàlisi de la resta de documentació permetrà veure si es tracta d'un fenomen basat en la fixació d'aquests noms de lloc durant la implantació de la població musulmana a les illes, o bé seria el mecanisme d'identificació dels lots parcel·lars per part dels agents de registre vinguts de la península durant la conquesta feudal; una possibilitat molt real a la llum dels darrers estudis. Els mots geogràfics, arquitectònics o purament descriptius de l'entorn constituïrien el segon grup en importància, amb aproximadament un 30% dels exemples analitzats, i són de gran utilitat per a la recerca arqueològica i per a la reconstrucció del territori medieval. Amb un 12% dels registres, destaca finalment el grup toponímic que es refereix als aspectes organitzatius dels habitants de l'Illa, el qual permet traçar les activitats administratives, civils, religioses i professionals tant a l'àmbit urbà com al rural. Sobre aquest aspecte en concret es pot consultar també l'article que l'autor signa al *Botlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* l'any 2002, que serví com a punt de partida per a les reflexions que ara ens presenta.

Creiem fermament que aquesta publicació ha de ser lloada, tant pel recorregut que implica aquest resultat final, com per les possibilitats que obre per a tots els estudiosos de la societat medieval a les Illes Balears. Un exemple a seguir en altres zones, i una indubtable aposta del Parlament illenc per la conservació, salvaguarda i promoció del patrimoni històric de la seva terra, tant a curt, com a mitjà i llarg termini. Guillem Rosselló Bordoy exemplifica el treball constant d'una vida dedicada a la recerca, i aquesta obra n'és el seu més viu reflex. La quantitat i varietat de qüestions que ens permet plantejar-nos aquesta darrera publicació no té límits, i de ben segur que els historiadors sabran aprofitar l'oportunitat que se'ls ofereix. Una documentació tan important, como la que ara es posa en mans de la societat, exigeix un treball d'esforç i rigor en la presentació de noves línies de recerca, i el trencament de vells paradigmes historiogràfics que ja no es mantenen en peu. Només resta felicitar a l'autor tant per una edició magnífica d'aquesta obra, com per unes reflexions i encoratjaments que de ben segur calaran en el lector.

JOAN NEGRE PÉREZ
Universitat Autònoma de Barcelona